224

~~5189~~

Семетей

МАНАС

[Ин]ститут языка, литературы и истории
Рукопись
№ 224
308 стр. 1979 г.

Айткан: Чокморов Мамбет

Жазган: Кеңеш Кырбашев

6–25.06.1972

Кожурбайдын Семетейге Кылган опузасынын жана Семетейдин Талбуудуну алдыргандагы уламышы.

Семетей Талбуудуну менен Шалыбайды Кожурбайга алдырып отурат өзү жалгыз калат. Бул кабарды укпай Күлчоро айтпай калтырат да, Бакай менен Канчорого барып айтат. Чоо кийин Семетейди жолго алышат. Ошондо Күлчоро менен Бакай кеңеш куруп Менин оюма келсе мен Семетейге бир сөз айтайын дейт. Бакай макул болот. Семетейге келгенде Күлчоро ачуулануу өзүнө айтып кеңеш кылууну Менин тилимди албай калган деп кордоп, Шалыбай менен Буудууну алдыргансың дейт. Эми мен калмак ода Кожурбайга келемин. Сен өз билгениңди кылгын дейт да аттанып жөнөп кетет. Семетей чыгып Күлчоронун кетишине айтпай эле куулуп, эки бөлүп жиберет. Чоо издеп чыгат. Ташмайт. Бакай гана Семетей менен Канчорого билинбей Күлчоро менен кеңешип алып турушат. Күлчоро Кожурбайга барайын дейт. Бакайым алдагы колго түшүп деп ой кылат. Бакай бул ойго туура табат. Күлчоро Семетей менен Бакайдан жамандап кат жазып алып, жүрүп (сурмоскеду) кое берип жарым жеринде Мурадылга кез келет. Мурадыл коркот. Күлчоро эх каракчы жаныңа барып, Семетейден кеткен мусулмандан качкан деп Кожурбайга бу кабар бергин деп кат берет. Кабар алып Мурадыл Кожурбайга барат. Кабар окуп чыгып эле Күлчоро өз дайыны келип Семетей Бакайды таштаган экен деп ишенип калыптыр

Үнү кармап бергенден кийин Кулчоро өзү да
барып калат. Ошол түнкү Коңурбайга кызмат-
чы сүйлөп, [illegible] кылып алып узунат. Кабар-
ды алганын кайра башкан айрып, Коңурбайды
ишендирет. Ошентип, Кулчоро алардын ишенимине
ээ. Коңурбай аны кайчыга жиберет. Анык-
ты Коңурбай Бакайдан сурайт. Биз кайт-
алардын кабарын алып кел дейт. Кулчорого
Туучунакты берет. Кулчоро Сыргакты ээ берип,
Туучунакка токунуп, Абаканды жолойт. Бакай
жарадар болгон оозуна [illegible],
кайра кат жазат. Кабар Семетей жана Бакай
багындыры деп жазылат да мөөрүн басышат.
Кулчоро кайра келет. Кайра барганда жагын
ойлоп, дагы ишенет да эми жоонун өзүн өлтүр-
мейин келгин дейт. Ошондо Кулчоро алып
келип Шабылбек жана Бурулдуну алып бербесем
алар мага ишене бербейт дейт. Жоону берет
бирок ишене бербейт. Кулчоро бирин туруп
Коңурбайды ишендирет. Ошентип,
Кулчоро Шабылбек жана Бурулдуну алып чыгат.
Кулчорону Семетей жана Бакайды алып келүүгө
кайра жиберет. Ишенбегенин билген Кулчоро
Сыргакты алып Тоотурган ордо [illegible].
Кайра да келип. Ошондо Кулчоро кат таштап
Төрт баатырды келип, өздөрү биз менен айкыл-
дашсаң биз анык багынбак силердин
ордуңа өлүп беребиз дейт. Бул кабарды алып
барганда Коңурбай дагы ишенип Ыргадо-
дон жиберет. Ал келе турганда колу жок
өздөрү тайзак өлтүрөт. Ошондо Коңурбай Нескара
жана, Бакайды ээрчитип Семетейдин алдына
келет. Аскери да багынбаз дегенде Кулчоро токтотуп калат.
Алардан мурда Кулчоро Айчүрөк жана Каныкейди
мага кайтып берем деп тез тазап Семетейге
бериш коет. Кийин өлтүргөндө Семетей Чаарды
берип оюна [illegible] алат. Ушуга кар-
дан Торгоо кайта түшүп баатыр алышат.
Мусулмандарды кайта түшүрүп бүт аскерин да багындырат.

Айкожо, Бакай, Кулчоро 1
Ат чалдырып койгон тур
Кокондун каны Шырмантоо
Канкордун уулу Дарбаздан
Шабылбек менен Бурулбас
Экөөнөн өлгөн айрылып
Кан талаада калтырып
Семетей ыйлап калган тур
Корду көөсөр колду деп
Айкөлдүн көзү деп журт
Каргадай болгон Шабылбек
Бөөдө атаган өлөр деп
Айкөлү Бакай калганы
Ар качан тилди албай деп
Абасы Бакай Таарыны
Бир колдогон Кулчоро
Кайгы толоо болбойт деп
Ар качандан бир качан
Дарбаз бөз оскон эсерин
Бир тил алып койбойт деп
Айчанакын абасы
Семетейге көп айтып
Дарбаздын көөнүн кожуурат
Айкуланын бек айтып
Кеге, Кокондун каны Чоң-Манжу
Как астына барганда
Мен мусулман элим деп
Какшап ыйлап калганда
Көргөн журту бүтө элек
Атасы тура эсете элек
Баасын билип салууга
Кошокчу ичинен айтканы
Ошондо Дарбаз уулун койгун деп
Кучактап кармай калганы
Оозунан түтүн бур этип
Ачуусу качкан Чоң Мангул
Берен турган Көңдүн
Бурун басып салганы 30

Качкынын Айкожо
Алдым эле кылычты
Бу Семетей болбосо
Бүйрүгү эми курайдын
Бүйрөө эми жулунду
Чоң-Көлүнүн четинде
Аралдын колу дүйнө күн
Түз Таласынын бериндe
Айгара мени созулуп
Койбун десе жил албай
Шайнабек чери колунуп
Бу кудайдын буйругу
Ак Чыйырдын салыптыр
Ал ошону тайкы чоң Маңкуду
Алчора оозун ...
Канкордун уулу чулуңдуу
Бала ... ...
... ...
... ... калыптыр
Кара ... оозун буйрукуб.
... буудулдуу
Шайнабекке бериптир
Семетейден узарып
Беришкен минген буудулдуу
Чылбырынан алыптыр
Кармадай болгон Шайнабек
Ак сооруга салыптыр
Кан Таласта Канчоро
Жоосун бирден айрыпты
Эсер уулун калыптыр
Бенер ... ...
Казактын алда бир жолгу
Аманат ордон колчаны
Бедер бенен курамым
Канкордун уулу дардандын
Бир жанына барайын
Качкынын абасы
Мен башкамын бир кийик

Астында минген Суркоен
Андан башка мал эмне
Билген адам бирди эле
Бүгүн тез жаны бар эле
Оробчудой салгылган
Буйрук байлап салыптыр
Сураган калган кийимдей
~~Буйру~~ Суркоен басчай калыптыр
Канкордун уулу дардаңга
Айгайдын карусу күлгөнү
Бен айгайдын сүйлөнүп
Качкынын абасы
Мен күлгөнү тургунда
~~Бакай~~ Күлчоро, Бакай Канчоро
Семетейге барган жер
Канкордун уулу Семетей
Башы жери калыныбы
Ойлоп турган зарылып
Абасына кеп айтпай
Бала дардаң чуркап күл
Көргөн түшүн эми айтпай
Бир колдогон Күлчоро
Айтып түшү калган жер
Абасына барган жер
Канкордун уулу абасын
Он колунан алган жер
Кең Канкор колунду
Ачыгын кудай толуңду
Канчалоны колдогон жил албай
Билдим бала оңонду
Күлүктү байлап таптадым
Мен Канышнын сүтүн айрадым
Канчалоны колунун таштадым
Буудандуу байлап таптадым
Мен энемдин сүтүн айрадым
Семетей сага таштадым
Айткан айтпас Күлчоро
Айдуланып кеп айтат
Ой ..., ой, Семетей деп айтат

34

Кечээ Калмак камап жатканда
Аргын эри очогоду
Айдап жүрүп койгонда
Мойнуна богоо салганда
Өзүңдү кармап алганда
Ошондо ачуулангам мен эле
Канча азап тил албай
Буудандын жалын бузганын
Экөөл кол жалгыз кулансың
Бээжиндин каны чоң Манжу
Калаада камоо салганда
Карып бала чурпуулап
Кайнап ыйлап зыркырап
Өзүңдү кармоого жалгыз калганда
Чегерден кубаш жар болуп
~~Ка~~ Качырган арбак жар болуп
Айгырган мен эле
Катын каздай какшатып
Калмакка эзди чайкатып
Коргоп калган сен элең
Бир кудайдагы түбүнгү
Кенжол мага жер болбойт {
Аргын очор эл болбойт {
Ак тазма белге буулган
Кар урууга туулган
Бир кире жок болгон
Мусулманга ак болгон
Адамдан билген эр болгон
Алладан чыккан ~~жер~~ болгон
Менин агам Алмамбет
Сенин агаң эр Манас
Ырыман тилин албаган
Буудандын онко учурган.
Кайчанын шеңин көчүргөн
Асмандан калган кечирет
Айгайдын ага учун түр
Тала ~~сен~~ мага жер болбойт {
Аргын мага эл болбойт {

Менин болор чаламын
Кош аман бол Семетей
Мен Бээжинге кетип каламын
Ак жунду Орудурун орломун
Жаны бирге туушкан
Жоо жолдугбай колчага
Ини болуп беремин
Бээжиндин барып жер десем
Калмак коңул эл десем
Кандын баарын кармасам
Кан Кошоңбай абаңды
Кармаган ишин кылбасам
Келе берчи жолуңда
Буудандын жалын ордомун
Калмак менен иргийдин
Колун өстер кол кетпейт
Жолун бастырган келемин
Кара эламан кол эстер
Колун бастырган келемин
Ой агене Семетей
Ошондо сенин эрдигиңди көрөмүн
Мен муңдугуң угузуп тур
Кыйын болсоң бузуп тур
Карагай алуу атып тур
Өлгөндөн калган мусулман
Билгениңден сактап тур
Шуйгалы менен Темирбек
Бириндиш теңдеш өскөн
Кан шарапты бирге ичкен
Теңтуш өскөн неме элек
Коргондо бирге салчу элек
Кызматка бирге барчу элек
Колгондо бирге чалчу элек
Салгынга чыгып тоо салып
Олжону бөлүп алчу элек
Сен бул жерге айрып бар
Азыр кара болгон соң
Бейли кара Күлчоро
Койон болуп келби деп